

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 1

Årgång 75

2020

Så blir vi yngre. Kristina Ernehed, ansvarig för SHF:s satsning Så blir vi yngre. Hon var tidigare projektledare för projektet i Jämtlands län.
Foto: Anders Lundin.

Ring från Forsby i Guldrummet, sid 4

Så blir vi yngre, sid 7

Karl Frithiofson 100 år, sid 8

Välkommen till Bollebygd, sid 10

Det är Claes Jonsson som alla tittar på, sid 11

Tankar frå bôgda, sid 15

HKH Kronprinsessan Victoria
Västergötlands Hembygdsförbunds beskyddarinna

Bilden ovan är tagen vid Kronprinsessans vandring i Västergötland i september 2017.

Kungliga Hovstaterna
Foto: Raphael Stecksén, Copyright: Kungahuset.se

Innehåll

Ordföranden har ordet	3
Ringens hittades i Forsby	4
Temadag om kvarnar	6
Så blir vi yngre	7
Karl Frithiofson 100 år.....	8
Välkommen till Bollebygd	10
Det är Claes Jonsson som alla tittar på	11
Brorsons present delas med många.....	12
Fira demokratin 2019–2022	13
När en hade pengarna i näven	15
Det sitter i väggarna hos Eklunds i Horred	16
Tioårigt dödsstraff för Carlsson i Eggby	19
Fin utmärkelse för Svältorna	20
Utmärkelser till eldsjälarna i hembygden	21
Centrala soldatregistret	22
Cristhoper O'Regan i Kinna.....	23
Arkivens dag i Svenljunga	24
Bilderna berättar i Skepplanda.....	25
Femtio år i Norra Billing.....	26
Backstugans byggnadsminne	27
Svalbard i ord och bild.....	29
Redaktionen	31

Redaktör och ansvarig utgivare:

Monika Moberg Kilefors, Norra Bergvägen 16 B,
541 32 Skövde. Tel: 070 64 25 670.

E-post: redvastgotab@gmail.com

Tryck: Åtta.45 Infomedia, Vårgårda 2019.

Sex nummer per år med utgivning i slutet av februari,
april, juni, augusti, oktober och november.

Manus senast: 10/1, 10/3, 10/5, 10/7, 10/9 och 10/10.

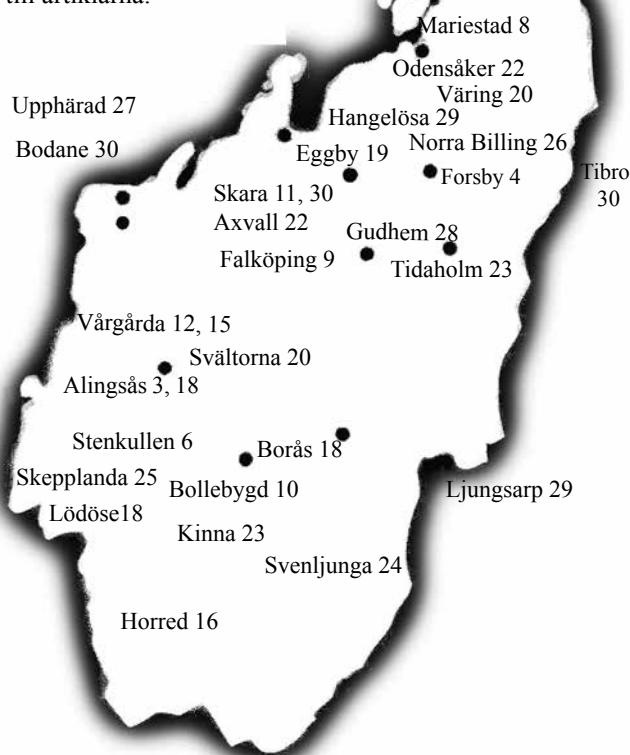
ISSN 0346-4954 www.hembygd.se/vastergotland

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.
Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 74
Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2020 150:-

Områden med samband
till artiklarna.

Helt ideellt

Vår tidning är ganska unik. Vi som gör tidningen jobbar helt ideellt. Vi är en redaktionskommitté på tio personer som träffas ett par, tre gånger per år och har samråd om innehållet. Ur den gruppen är vi tre (se sidan 31) som har det direkta ansvaret att det kommer ut sex nr av Västgötabygden per år.

Vill du prenumerera eller har en adressförändring, ring till Eva Mann, telefon 0512-105 50, kontorstid på torsdagar 9–15 eller e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

I det här numret är vi 23 skribenter och fotografer som hjälpts åt. Ingen av oss får något arvode, vi gör det för att glädja andra och oss själva.

Ordföranden har ordet!

Hurra för Landskapsobservatoriet!

Vårt nya projekt – Hembygden i Landskapet – har beviljats av Västra Götalands kulturnämnd i december 2019 och förmodligen godkändes även budget för det treåriga utvecklingsprojektet. Detta är ett enormt lyft för oss inom hembygdsrörelsen.

Västarvet

Västarvet, som är regionens museiorganisation, driver försöksverksamhet för att under två år skapa organisation och ekonomi för hela det nya Landskapsobservatoriet, LOVG. Detta är nytt för Sverige och börjar alltså i Västra Götaland och hembygdsföreningar får vara med att skapa detta nya.

Hemsida

Observatorium finns idag i Ungern och Spanien. Det är inget nytt museum med byggnad och utställningar vi talar om, utan en omfattande hemsida med texter, bilder, kartor och illustrationer.

Olika utvecklingsprojekt kommer att knytas till hemsidan/observatoriet som t ex Via 190, som är ett utvecklingsprojekt längs väg 190 från Göteborg över Gråbo, Alingsås till Nossebro. Förmodligen kommer även den organisation om nio kommuner i Västergötland, som driver Platåbergen, att kopplas till observatoriet.

Hembygden i Landskapet

är en samverkan med de fyra hembygdsförbunden (Bohuslän, Göteborg, Dalsland och Västergötland) som vi kallar HembygdVäst, Studieförbundet Vuxenskolan samt Västarvet. Under de tre åren 2020–2022 är målet att genomföra 30 landskapsbeskrivningar (historiskt perspektiv, nulägesbeskrivning och en trolig framtid) med god spridning över hela Västra Götaland. Idag har vi tillsammans med Västarvet startat med en metodutveckling av fyra **pilotföreningar**.

Denna uppstart har genomförts under 2019 med Odensåker, Herrljunga, Kville och Södra Valbo hembygdsföreningar och nu tillkommer 10 nya föreningar varje år under den treåriga projektiden. Barn och unga kopplas in i arbetet som medskapare och arbetet ska också utformas att ingå i Kulturkatalogen. Hembygdsförbunden tillsammans blir genom projektet en stark aktör och samverkanspart i landskapsfrågor och en viktig part i uppbyggnad och drift av det nya Landskapsobservatoriet.

Västergötlands Hembygdsförbund kommer nu att rekvidrera 239.000 kr för projektet under 2020 och lika mycket under 2021. 10 nya föreningar kommer att utses och utbildas, vilket skall vara avklarat före den 28 februari. De fyra pilotföreningarna kommer dels att vara inspiratörer för de nya föreningarna, dels söka nya medel för utveckling av besöksmålet och sina utställningspresentationer.

Nytt bidrag för skolverksamhet

Nytt bidrag för skolverksamhet kan sökas av hembygdsföreningar.

Regionen har ändrat på regelverket för **arrangörsbidrag**, så att man kan få bidrag till bussresa för skolelever till hembygdsgården. Tidigare fick vi ej bidrag inom egen kommun, men även detta blir nu möjligt.

Först gäller det att ansöka om att få vara med i den så kallade Utbudskatalogen. Vårt arbete i styrelsen för Västergötlands Hembygdsförbund börjar nu ge medel och möjligheter för hembygdsföreningarna, vilket är glädjande.

Enkäten om föreningsverksamheten är viktig

Den årliga enkäten ut till er i föreningarna är av central betydelse för hembygdsrörelsen. Vi får här siffror för den ideella insats som görs i föreningarna, antalet kulturarrangemang, om vår museiverksamhet etc. Vi är en stark aktör och levandegör kulturarvet främst på landsbygden och via enkätsvaren får vi fakta bakom våra ansökningar.

Tack till de mer än 150 föreningar i Västergötland som tog sig tid och svarade på årets enkät.

*Sven-Åke Mökander
ordförande*

Guldring, upphittad i Forsby 1848. Foto: Ulf Bruxe, Statens historiska museum, CC BY. Ringen finns nu i Guldrummet. (Creative Commons licens på föremålsbilder enligt <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>)

Ringen hittades vid plöjning i Forsby 1848

Området öster om Billingen är intressant på många sätt. Där finns en stor gravhög (?) som Forsby kyrka är byggd på. Där gjordes Timboholmsfyndet, det näst största guldfyndet i vårt land med sina spiraler, nu efterbildad som en rondellprydnad, och vid Ösan finns ett område som vittnar om hårda strider. Det är i gränsområdet mellan Forsby och Varola. Där har det hittats ett nästan oförklarligt stort antal eldslagningsstenar och bland annat ceremoniellt placerade spjutspetsar.

Det är sådant som väcker intresse bland arkeologer och även spekulationer hos lite var och en. Det nyaste som påpekats är förekomsten av ett offerkärr (se Billingsbygden 2008).

Fastnade på plogristen

Det som uppmärksammas här är Forsby-ringen. Den hittades på ett tursamt sätt vid plöjning 1848. Den fastnade nämligen på plogristen när Lars Andersson i Högåsen plöjde sin åker i Skattegården. Och det var hans styvson som gick bakom honom i plogfåran som fick syn på den. Den löstes in av staten för 30 Rd (riksda-

ler), 11 skillingar och 6 Rd Bco (runstycken banko). Jag förmodar att det var lika med värdet på en ox. Inte dåligt!

Den finns nu i Guldrummet på Historiska museet i Stockholm.

I boken **Romartida rikedomar runt Billingen** (2005) kom den både att avbildas och sättas in i ett historiskt sammanhang av arkeologen Eva Bergström Hyenstrand, verksam som universitetskansler i flera städer för att till slut bosätta sig på sin hemgård i Skultorp

Kent Andersson, Historiska museet

En som tidigare verkligen studerat den är en annan arkeolog – Kent Andersson – som nu är avdelningschef på det ovan nämnda museet. Redan på 80-talet var den föremål för hans intresse, och på ett särskilt sätt i uppsatsen. Ett märkligt guldfynd från yngre romersk järnålder. Den fick jag fick mig tillsänd för länge sedan efter en förfrågan om vad som var känt om ringen.

Den nog ganska okända uppsatsen har en utförlig beskrivning av föremålet: ”Stenen som infattats på Forsby-ringen är en planslipad karneol, vars kanter är

fasetterade. Den infattas av en guldkrage som nästan når upp till stenens plana översida. Kragen är i dag något defekt, kanske till följd av att ringen framkommit vid plöjning. Dekoren på kragen består av instämplade punkter vilka bildar halvmånar. Infattningen är placerad på en platta, 1,4 x 2,2 cm stor, vars dekor består av en tämligen grov filigrantråd, som löper runt infattningens bas. Längs plattans kant återfinns även en dylik tråd. Själva ringen är ojämnt bred, med det bredare partiet invid plattan. Denna del av ringen är uppspjälkad i tre band, varav det inre är bredare än de två yttre. De yttre banden bär en dekor av instämplad filigrantrådsimitation, och innanför den har ringen dekorerats med stämpelornamentik i form av trianglar, trefot, tredubbla koncentriska cirklar samt dubbla koncentriska halv-cirklar.”

Att den var planslipad vittnade enligt Kent Anderson om dess sydliga ursprung. Sådana ringar ”var under senantiken förbehållna det kejsrerliga huset, men trupper knutna till detta tilläts att bära ädelstensimitationer eller halvådelstenar på sina vapen och hjälmar. Inte bara till tappra soldater kunde ringar utdelas, utan även till den romerska statens bundsförvanter utdelades ringar av guld som tecken på uppskattning för trohet”.

Det står att kejsaren Septimus Severus år 197 tillät samtliga soldater att bära sådana ringar. Och avslutningsvis: ”Insatt i sitt kulturhistoriska sammanhang visar Forsby-ringen på vittgående kontakter mellan Norden och Romarriket redan under äldre järnålder, kontakter som skulle komma att fördjupas och stärkas under efterföljande period, folkvandringstiden. Dessa tidiga kontakter kan även konstateras i det övriga materialet från Västergötland, främst kanske genom förekomsten av romerska importföremål såsom bronser och glaskärl”.

Marcellianus

Men nu är det före tiden. Han berör kontakten med romarna och skriver med hänvisning till ett ställe hos den grekiske historieskrivaren Marcellianus (ca 330 – 395): ”Några skriftliga belägg för att nordbor gjort sig bemärkta i den romerska armén finns inte. Under 300-talet nämns dock en herul vid namn Vitalianus och denne kan ha ett samband med Norden. ... Vitalianus började i tjänst som soldat i det heruliska gardet, *auxilium palatinum*, men avancerade med tiden högst anmärkningsvärt. Under kejsar Iovianus (363–364) utnämns han till *comes domesteci*, en enhet som stod direkt under kejsaren själv. År 380 blir Vitalianus *comes* och *magister equitum per Illyticum*, högste befälhavare för det kejsrerliga rytteriet i provinsen Illyrien.”

Den provinsen sträckte sig från Donau i norr i trakten av nuvarande Wien till Grekiska halvön.

Och årtalet 380 blir särskilt intressant. Det är två år efter det att romarriket drabbats av ett av sina största nederlag, det vid Adrianopel (nuvarande Edine 20 mil väster om Istanbul) då kanske 20.000 av dess soldater dödades i en strid mot goter och med dem allierade. Kavalleriet var starkt på den segrande sidan, och det kanske var det som gjorde Vitalianus till kavallerigeneral.

Goterna

I Goterna och det romerska riket – ett arbete som den i Falbygden verksamme domaren Georg von Euler (1918–2003) lämnade efter sig i manuskriptform, redogörs i översättning av honom sex olika källor om goterna. En av dem är Jordanes. Han var av gotisk stam och skrev omkring 550 en krönika, som bygger på ett förlorat verk av den romerske ämbetsmannen Cacciodorus (ca 485 – ca 583). Jordanes nämner att herulerna blev fördrivna från Östersjötrakten av danskarna. Sedan nämner han att heruler och goter bosatt sig norr om Svarta havet. Den mäktige gotiske kungen Hermanarik, i nordiska skrifter benämnd Jormunrekr, besegrade herulerna. Han stupade dock 375 i strid med hunnerna. Dessa var asiater och tydligen omöjliga att freda sig mot. De underkuvade en del av goterna medan en annan del av dem fick tillåtelse av kejsaren Valens 376 att gå över till den södra sidan av Donau. Det var de som kallas visigoter. De hade en kung som hette Fitigern. Hans folk blev allt mer nödlidande och till slut brast deras tålmod. Tillsammans med hunner och andra som eftersträvade ett rikt byte tågade de fram mot staden Adrianopel och orsakade det nämnda nederlaget.

Den som berättar om detta och det som följer på ett trovärdigt sätt är Prokopius, ungefär samtidigt med Jordanes. Det är genom honom som berättelsen om herulernas och deras kontakt med Skandinavien, kallat Thule, får en fortsättning.

Han nämner att hunnerna bildade ett mäktigt rike med centrum i nuvarande Ungern. När det bröt samman efter det att deras mäktige ledare Attilas dött 453, var heruler bosatta där. De blev allt mäktigare. De besegrade ett annat folk, langobarderna, men blev i gengäld besegrade av dessa vid ett nästan utplånande slag året 510. En del av dem tog sig då över Donau till den romerska sidan av floden och underordnade sig 527 kejsaren Justinianus överhöghet. Men en annan grupp begav sig med den kungliga familjen norrut till ön Thule.

Han berättar i Georg von Eulers översättning: ”Då herulerna blivit slagna av langobarderna och gett upp sina gamla boplatser, slog sig en del av dem ned i Illyrien; de övriga ville inte överskrida Donau utan grundade åt sig nya boplatser vid den yttersta ändan av den bebodda världen. Under ledning av flera medlemmar av den kungliga familjen drog de först genom alla sla-

vernans länder och sedan genom en ödemark tills de kom till varnernas stam. Sedan vandrade de vidare genom danernas land. Och alla dessa folkslag gjorde dem intet ont. Då de nått fram till Oceanen gick de ombord på skepp och for till Thule där de stannade.”

I sammanfattning skriver Prokopius sedan att herulerna söder om Donau behövde en ny kung, och för att finna en sådan av kungligt blod sände de en delegation till Thule. Där hittade de en som tillsammans med tvåhundra unga heruler anträdde återfärden.

Den som vill ha en bredare översikt över det romerska inflytandet i Sverige rekommenderas att läsa den

bok som Kent Andersson kom med 2013 – **I skuggan av Rom: Romersk kulturpåverkan i Norden.**

I den får vi veta att det hittades tre guldringar i Fullerö i Gamla Uppsala socken från samma tid som den i Forsby. En av dem är försedd med en ellipsformig karneol. Det kan också i det här sammanhanget nämnas att det vid grävningen för domkapitlet i Skara 1989 hittades ett kopparmynt som kunde dateras till 336 eller året därpå.

Vad hittas härnäst?

Bo Carlsson, Forsby

Temadag om kvarnar

20 mars, Hillefors grynkvärn

Program

kl 9.30 – ca 15.30

- Kvarnarnas betydelse i landskapet
- Vattenvårdsdirektivet
- Hur går vi vidare med ett gemensamt nätverk kring kvarnar?
- Kvarnmekanik, drift och underhåll
- Visning av Hillefors grynkvärn

Anmäl dig senast den 10 mars till: info@navivast.se eller 072- 246 92 32. Max 2 per/förening, fler i mån av plats.

Vi bjuder på för- och eftermiddagskaffe men tar ut en avgift på 70 kr för lunchen.

Är du intresserad av att ingå i ett kvarnnätverk utan att ha möjlighet att vara med den 20 mars, anmäl ditt intresse till info@navivast.se så får du inbjudan till kommande nätverksträffar.

Välkommen!

Hus med Historia-gruppen

Arrangeras av Hus Med Historia-gruppen i samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan.

Hus med Historia-gruppen består av läns museerna i Västra Götaland, förvaltningen för Kulturutveckling (fd Västarvet) Västra Götalandsregionen, Dalslands Hembygdsförbund, Bohusläns Hembygdsförbund, Västergötlands Hembygdsförbund, NAV-industrihistoria och arbetslivsmuseer i Väst.

Hillefors grynkvärn – Stenkullen – är en vattendriven havregrynskvärn, belägen i Sävåns naturreservat. Kvarnen ägs av Lerums kommun och arrenderas av Hillefors grynkvärns Museiförening. Sedan 1990 är den ett byggnadsminne. Föreningen arbetar med att återställa kvarnen i sådant skick att tillverkning av havregryn åter blir möjlig.

Så blir vi yngre

Kristina Ernehed, ansvarig för satsningen och tidigare projektledare för projektet **Så blir vi yngre** i Jämtlands län. Foto: Anders Lundin.

Nu ska hembygdsrörelsen förnyras!

Från och med 2019 och tre år framåt kommer Sveriges Hembygdsförbund att fokusera på satsningen **Så blir vi yngre**.

– Förnyingsarbetet är nära knutet till vår vision om en levande hembygd öppen för alla. Det är viktigt för att hembygdsrörelsen även i framtiden ska vara en stark och vital del av samhället, säger Jan Nordwall generalsekreterare vid Sveriges Hembygdsförbund.

Satsningen är en nationell spridning av det förnyingsprojekt som Jämtland Härjedalens Hembygdsförbund Heimbygda med stor framgång drev mellan åren 2015 och 2018. Nu får Heimbygda uppdraget att utveckla arbetet över hela landet.

– När vi arbetade med projektet regionalt såg vi hur föreningarna genom att fokusera på nya målgrupper, dela erfarenheter med varandra och hitta nya samarbetsformer kan nå och engagera yngre personer, säger Kristina Ernehed, ansvarig för satsningen och tidigare projektledare för projektet Så blir vi yngre i Jämtlands län.

Lek och lär – lekolarbanken.se

Satsningen innebär bland annat att *lekolarbanken.se*, en kunskapsbank för barn- och ungdomsverksamhet som tidigare funnits för Jämtlands län, nu utvecklas till en nationell plattform. Ett nätverk för förnyingsfrågor kommer att etableras och en konferens kring förnyring blir ett årligen återkommande arrangemang.

Har Din förening

- **kontakt med skolan?**
- **barn- eller ungdomsverksamhet?**
- **samarbete med andra föreningar med ungdomsverksamhet?**

**Du får gärna berätta för oss!
Hör av Dig till någon av oss i
redaktionskommittén!**

Kontaktuppgifter finns på sidan 31.

För mer information, kontakta:

Jan Nordwall, generalsekreterare Sveriges Hembygdsförbund, 070-794 91 24,
jan.nordwall@hembygdsforbundet.se

Trine Amundsen, ordförande Jämtland Härjedalens Hembygdsförbund Heimbygda, 072-24 56 292,
trine.amundsen@torsta.se

Karl Frithiofson 100 år

Från fattig bondson med läshuvud till landshövding och en av Sveriges främsta idrottsprofiler under två decennier. Så kanske man kan sammanfatta Karl Frithiofsons liv.

Men vi ska ta det från början.

Karl Frithiofson föddes den 11 december 1919 – för lite drygt 100 år sedan – på gården Tönsäng i Morlanda församling på bohuslänska Orust. Här växte han upp tillsammans med sina föräldrar Frithiof och Ida Andersson som var lantbrukare. Föräldrarna var fattiga och skolgången fick avbrytas redan vid tretton års ålder då Karl fick arbete vid slakten Bildts cementgjuteri i Morlanda. En tid senare sökte han sig vidare och fick anställning som målare. Där var han anställd fram till sitt tjugosjätte år.

Fackföreningsrörelsen

Den fattiga uppväxten spelade säkert en stor roll när han beslutade sig för att bli politiskt aktiv i fackföreningsrörelsen. Sitt första politiska heltidsarbete fick han 1946 i Södermanlands socialdemokratiska partidistrikt när de valde honom till dess ombudsman. Där var han verksam i flera år samtidigt som han studerade på Socialinstitutet i Stockholm. Året efter sin socionomexamen (1953) rekryterades Frithiofson till Kanslihuset som sakkunnig, först i handelsdepartementet och några år senare hos finansminister Gunnar Sträng. Försvarsminister Sven Andersson befordrade honom därpå till statssekreterare och närmaste man.

Där var han i tjänst till den 1 juli 1967, då han efterträdde Bertil Fallenius som landshövding i Skaraborgs län.

Till residenset i Mariestad

Karl Frithiofson kom till sitt län tillsammans med hustrun Kajsa Strandler och fyra barn i olika åldrar. Residenset väcktes bokstavligen från törnrosasömmen och fick nytt liv. Samtidigt förstod man hur eftersatt byggnaden var och att en reparation var nödvändig. Då slutnotan blev 690 000 kronor väcktes emellertid flera kritiska röster. I Aftonbladet kunde man till exempel läsa: ”Varför ska staten offra pengar på lyxbostäder? När man kan få daghem i stället”. Trots denna start blev Karl Frithiofson med tiden en populär landshövding då folk upptäckte hur enkel han var till sin personlighet – landshövdingen var nämligen du och tjejen med alla.

En av de första stora problem som han tog ställning till var den uppkomna frågan om att sammanföra Skaraborg med Älvsborg till ett stort Västgötalän.

En länsassessor, som tillika var utredningens sekreterare, menade att man genom en länsammanslagning skulle få ett starkt och rikt län i framtiden. Länsstyrelsen kunde också med fördel flyttas från Mariestad till det mer lämpliga Borås. Den stora skara som hade samlats på Skövde stadsteater denna novemberkväll 1967 hade dock en annan uppfattning. En av dessa var landshövdingen själv. Frithiofson menade att utredningen innehöll flera motsägelser och att det inte fanns några som helst positiva effekter med projektet. I stället skulle idén med att flytta länsstyrelsen till Borås bara medföra stora kostnader. Något storlän blev det därför inte denna gång. Det skulle som bekant dröja till 1997 innan Skaraborg blev en del av det nya Västra Götalands län. Som chef för länsstyrelsen var han också en av de pådrivande i arbetet kring kommunreformen, vilket slutligen genomfördes 1974. Därigenom bantades det stora antalet kommuner ner till sexton i antal.

Parallellt med sitt arbete var Frithiofson också engagerad i olika statliga utredningar. En av den mest fruktbara var hans enmansutredning av flygplatsflyttningen från Torslanda till Landvetter.

Idrott

Alltsedan sin ungdom var landshövdingen rodd av idrott i olika former. Tidigt ställde han upp i skilda motionsgrenar och blev till exempel distriktsmästare i terränglöpning och sprang vid ett tillfälle 1 500 meter på tiden 4.01 minuter. Flera gånger i veckan kunde Mariestadsborna också se honom springa med utgångspunkt ifrån residenset.

År 1969 ställde han tillsammans med fem övriga landshövdingekollegor upp i en TV-sänd skidtävling som gick av stapeln vid Rydboholm i Roslagen. Ganska snart stod det klart att Frithiofson låg i ledningen. Och vann överlägset till motståndarnas förtret.

Hur gick det då för de övriga landshövdingarna? Jo, Gunnar Helén (Växjö) och Allan Nordenstam (Stockholm) kom på silver respektive bronsplats. De övriga – Ragnar Lassinantti (Luleå), Bengt Petri (Kritianstad) och Gösta Netzen (Malmö) fick nöja sig med fjärde, femte och sjätte plats.

Samma år invaldes Frithiofson som ordförande i Riksidrottsstyrelsen, ett uppdrag som han skötte med den äran i tjugo år och som gjorde honom rikskänd.

Efter nitton år som landshövding, 1986, beslutade

Inspektion av Börstigs vägar. Förtröendemen. Fr. v. Per-Göran Granehed, Börstig, Ingvar Torstensson, Bondarp, landshövding Karl Frithiofson, Mariestad, Erik Andersson, Stenstorp, och Lennart Ivarsson. **Fotot tillhör Falbygdens museum.**

han att avgå. Längtan tillbaka till Bohuslän och fädernegården Tönsäng på Orust blev för stark. Det var också där som han slutligen avled den 24 september 2009, 89 år gammal. Vid sin bortgång beskrevs han som ”en av idrottsrörelsens största profiler”.

Till Karl Frithiofsons minne inrättades senare en stipendiefond i hans namn för barn- och ungdomsidrotten.

*Tony Högsta
Skövde*

Falbygdens museum

Falbygdens museum är ett kommunalt museum med uppgift att synliggöra bygdens rika kulturarv. Du finner museet mitt i Falköping i den vackra stadsparken Plantis. Utställningen Forntid på Falbygden ... och tusen år till erbjuder upplevelser utöver det vanliga. Museet har också en egen butik och en kaféhörna med varma och kalla drycker samt choklad.

På nederplan hittar du en skaparverkstad för barn.

På museets hemsida finns programmet för våren och sommaren 2020, t ex **Tjejernas forntid 8/3 kl 14**. Familjevisning av utställningen Forntid på Falbygden. Hör historien om hallonflickan och andra forntidskvinnor. Efteråt tovning och kardning av bollar.

Fornlämningar

Falbygden är ett av landets fornlämningstätaste områden och arkeologin har därför alltid fått en betydande plats på museet. Här finns en stor utställning om traktens förhistoria och i samlingarna finns runt sju tusen arkeologiska föremål. De flesta av dessa fynd har hamnat här som gåvor eller genom inköp.

Människan har i årtusenden sökt sig hit för att jaga, fånga och samla sin föda. De många boplatserna runt Hornborgasjön vittnar om detta. Flera av dem är mer än tiotusen år gamla.

När människan senare blev odlare och djurtämjare kom Falan att bli en tätbefolkad bondebygd.

Källa: Falbygdens museums hemsida

Välkommen till Bollebygd

Leif Karlsson, trygg med föreningens planering, allt finns i pärmen.
Foto: Christer Falk.

Bollebygds Hembygdsförening arrangerar förbundets årsmöte

– Ett hedersuppdrag som vi ska förvalta på bästa sätt, säger Leif Karlsson, ordförande hos arrangörerna.

Planeringsarbetet inför Västergötlands Hembygdsförbunds årsmöte har kommit en bra bit på väg hos hembygdsföreningen i Bollebygd.

– Vi fick förfrågan om att arangera årsmötet i början av 2019. Vi började med att besöka förra årets årsmöte i Axvall och där ta del av hur upplägget av dagen kunde se ut. Nu har vi hittat vårt upplägg av dagen och det tror vi ska bli riktigt bra, säger Leif Karlsson, ordförande i Bollebygds Hembygds- och fornminnesförening.

Känns bra

Arrangemanget är det största som hembygdsföreningen i Bollebygd någonsin arrangerat.

– Det är stort men vi ser verkligen fram emot detta. Så snart vi fick uppdraget bildade vi en liten styrgrupp

bestående av Håkan Alfredsson, Erna Karlsson och jag själv. I vår lilla grupp har vi dragit upp riktlinjerna och sett till att allt är planerat när det gäller möteslokal, parkering, mat och ett, hoppas vi, spännande program, berättar Leif vidare.

Tillsammans

Under våren kommer många fler medlemmar i föreningen att bli involverade i arbetet med årsmötet.

– För att få allt att fungera på ett så bra sätt som möjligt behövs många funktionärer. I vår förening har vi många som gärna ställer upp så det ser vi inga som helst problem med. Våra engagerade medlemmar kommer att göra allt för att årsmötesdeltagarna ska få en dag att minnas, det lovar ordförande Leif Karlsson och tillägger:

– Ni ska känna er hjärtligt välkomna till Bollebygd den 9 maj och vi lovar att ta väl hand om er.

*Christer Falk
Bollebygd*

Foto: Monika Moberg Kilefors.

Årsstämma den 9 maj

Årsstämman kommer att hållas lördagen den 9 maj i Bollebygd. Utskick av handlingar till hembygdsföreningarna kommer att ske i slutet av mars. Information kommer att finnas på hemsidan. Planera redan nu in den 9 maj i era kalendrar.

Det är Claes Jonsson som alla tittar på

På hedersplats vid Domkyrkan och det nya Stads-
huset i Skara vandrar en Skaradjäkne med en
sånglärka i handen. Statyn skapades till Skaras
1000-årsjubileum 1988 av konstnären Wanja Nones
Håkansson. Skaras kanske mest beundrade konstverk.

Trots det är det nog få som vet att djäknen har en
levande förebild. Claes Jonsson heter han och i Skara
Gilles medlemsskrift Ett och annat den gamla staden
Skara 2018 – 2019 berättar han om arbetet med statyn
som startade redan när Claes gick på högskolestudier.

Många jubileer

Som vanligt innehåller häftet på 90 sidor en massa
information av olika slag om Skara genom tiderna.
Mycket handlar om jubileer. Camilla Ek skriver om
tragedin när Skara härjades av den stora stadsbranden
1719 då människorna i den på grund av hård blåst väl
stängda Domkyrkan räddades av en rådig kvinna som
med hjälp av ett människoben från begravningsplatsen
lyckades dunka så att folket i kyrkan reagerade.

Oskar Syrén har ett trevligare jubileum, det är i år
100 år sedan museet byggdes. Barbro Olofsson kom-
pletterar med historien bakom den vackra Krönike-
brunnen på torget som fyller 80 medan ålderman Tom-
my Kroon påminner om att Skara gille fyllde 70 förra
året och är märkligt ungdomligt med stark aktivitet
och ökande medlemsantal. Så blev gillet också utsett
till Årets hembygdsförening 2019 av Västergötlands
Hembygdsförbund.

Biskop Kempe

Rader av intressanta Skarabor presenteras. Lars-Göran
Lönnemark skriver om mannen bakom Kämpagatan,
Skarabiskopen Johannes Kempe som även hade stor
betydelse för Skara läroverks framväxt i mitten av
1600-talet. Barbro Olofsson lyfter fram en senare skol-
profil, Eva Åsbrink och Göran Johansson skriver om
den poetiske polisen Sven Kjellgren.

Skaradjäknen med sånglärkan ser ut att trivas även i djup
snö.

Elisabet Stålarms beskriver dramatiken och debat-
terna kring byggandet av nya biblioteket medan Lena
Brodin berättar om Bergers Bokhandel och om Göran
Jönsson och Veterinärmuseet.

För att nämna en del av innehållet i häftet. Som för-
stås illustreras av massor av gamla och nya bilder.

Hans Menzing

*Alla morgondagens blommor
gömmer sig i de frön du sår idag*

(Kinesiskt ordspråk)

*Turen ger aldrig bort någonting
den bara lånar ut*

(Svenskt ordspråk)

Brorsons present delas med många

Omslaget till boken om Börje Brorson.

Börje Brorson är bonden i Asklanda utanför Vårgårda som ägnat massor av sin fritid åt konst. Hans målningar har synts i böcker, tidningar och på utställningar. 2004 fick han Vårgårdas kulturpris som Bygdens konstnär.

Så när han fyllde 75 år i somras kom vännen Leif Brunnegård på lösningen till en alldeles speciell födelsedagspresent. Ett häfte på 40 sidor med en av Börjes bilder på varje sida.

Blev bok

Men detta fanns bara i två exemplar, visst var det trist. Så vännerna Leif och Börje kom fram till att dela med sig och nu finns födelsedagspresenten förvandlad till en elegant bok på bortåt hundra sidor med hårda pärmar. Där finns Börjes bilder med kompletterade texter, hämtade ur de tidningar där de först publicerats. Västgötabygden förstås, men också Svältornas Fornminnesförenings årsskrift. Leif Brunnegård har ju hållit i båda skrifterna och medverkat flitigt som skribent.

God västgötska

Här finns rentav kåserier på god västgötska av Håkansson, fast han heter förstås Brunnegård på riktigt. Och allt kretsar kring livet på landet förr i mustiga, jordnära

och roliga bilder med faktarika texter till. Här kan man med hjälp av bland annat Brorsons bilder gå på auktion, pröva fiskelyckan, uppleva de första bilarnas problem på landsbygdens vägar, festplatser, sockenskrådare och mörkläggning.

Mörkläggning

Om ni undrar över det sista ordet så handlar det om den mörkläggning som beordrades under kriget så att tysken inte fick någon hjälp att orientera sig. Det vållade problem, inte minst i trafiken där det gällde att samtidigt se och synas.

Helt klart en bok för hembygdsintresserade för även om mycket handlar om bygderna kring Vårgårda så känner man igen sig. Leif Brunnegård står för majoriteten av texterna och det garanterar att fakta presenteras med glimten i ögat.

Så här bjuds på hembygdsminnen att bokstavligen glädja sig åt.

Hans Menzing

Börje Brorson skildrar mustigt problemen när hästar och bilar skulle samsas.

Fira demokratin 2018–2022

Den moderna demokratin har funnits i ungefär hundra år. Men så länge som det har bott människor i vårt land har det funnits höjda röster, strävan efter samarbete och politisk kamp.

För tusen år sedan, på järnåldern, var landet uppdelat i ett antal landskap med egna lagar, domstolar och lagmän (domare). På tingsplatser över hela landet möttes de jordägande männen för att fatta beslut och skipa rättvisa. Under medeltiden tillkom bystämmor, sockenstämmor och städernas rådstugor som andra tidiga kanaler för folkviljan. Spår av dessa fördemokratiska mötesplatser lever ännu kvar i dagens kommuner, regioner, landsting och tingsrätter.

Endast jordägande och fria män deltog i diskussioner och beslut. Kvinnor, fattiga och socialt utstötta saknade möjlighet att göra sina röster hörda. De flesta kvinnor

och egendomslösa män fick vara tysta. Staten Sverige tog fastare form under 1200- och 1300-talen. År 1350 skrevs den första rikstäckande landslagen. Stormän från flera landskap hade då enats under kung Magnus Eriksson. Under 500 år skulle det politiska livet kännetecknas av en ständig dragkamp mellan kungahuset, adeln, rika borgare och de utländska makter som Sverige låg i konflikt med. En person – den regerande monarken – bestämde tillsammans med ungefär 1 procent av de mäktigaste stormännen över resterande 99 procent av folket.

På 1280-talet beskrev Västgöotalagen folkets rätt att välja och avsätta kung. 1544 avskaffade Gustav Vasa valmonarkin. Därefter gick tronen i arv från kungen till hans barn eller närmaste släkting.

Läs mer om demokratin rötter och tidiga tecken på www.firademokratin.riksdagen.se.

*Monika Moberg Kilefors
Källa: Ja, må den leva
Demokratin under hundra år
Sveriges Riksdag*

Berättarna i magasinet

Under mer än tio år från mitten av 1990-talet och framåt inbjöd undertecknad till berättarkaféer i framförallt Sventorp utanför Skövde. Vid en utställning 2004 – Tidsbilder – i samarbete med hembygdsföreningen anordnades även ett berättarkafé i Montörsgårdens magasin. Berättelserna som följer är därifrån.

Ett ord på vägen som present

Britta berättade om sin första plats som ålderdomshemsföreståndare i Värmland under 1940-talet. Alma i Fallet var en fattig pensionär, som levde sitt liv i en stuga i skogen före välfärdens införande i vårt land. Hon var i 80-årsåldern och bar vid denna tid kläder från sekelskiftet (1900). En dag fick Britta bud efter sig. Alma hade ramlat och slagit sig. Det var troligtvis höften som tagit skada.

Men eftersom det var glashalt och bildäcken inte var skapade för vinterväglag så fick man vänta på bättre väder innan ambulansen eller sjuktransportbilen kunde hämta Alma. för färd till lasarettet i Karlstad.

Britta fick helt enkelt stanna hos Alma över natten för att invänta bättre väder. Alma låg och jämrade sig i sin säng hela tiden, medan Britta fick ligga på en tillknycklad madrass framför kökspisen och lägga in vedträn i spisen för att hålla den isande kylan borta.

Dagen efter kunde ambulansen hämta Alma. Efter sjukhusvistelsen fick hon inte komma hem till sin stuga, då hon hade svårt för att klara sig. I väntan på att hon skulle bli bättre blev hon intagen på ålderdomshemmet. Hon trivdes så bra där och gick upp flera kilometer. Efter sjukdomstidens slut ville hon därför inte tillbaka till stugan, utan hon ville stanna på hemmet, och det fick hon, hör och häpna. Det var andra tider då.

Alma ägnade sin tid åt att på de vita ställena på tidningssidorna skriva in bibelord. Hon rullade ihop bibeltexterna och lade i en låda eller gav bort ”i present”. Alma var fattig och det enda hon kunde ge bort var ett ord på vägen.

Birgit, vår stora sångerska

Bengt berättade hur han hade fått Birgit Nilssons autograf på ett kafé i södra Sverige. Men kunde det verkligen vara världsstjärnan Birgit? Hon såg helt annorlunda ut i förhållande till då hon sjöng sina arior i teve, där hon var sminkad och välklädd. Här såg hon ut som vilken gammal gumma som helst.

Släpesill

Inge berättade om en man som i sin ungdom var borta på jobb under veckorna. Med sig fick han i matsäcken en så kallad släpesill. Sillen lade han på smörgåsen och drog den sen bakåt på brödet allteftersom han åt. Därför kunde han på söndagen ta med sig sillen tillbaka till modern, som tyckte att han var en omåttligt god son som kom hem med sillen igen. Den lades tillbaka i saltlaken och kunde på måndagen åter läggas på smörgåsen.

En lillebror är född

Kristina beskrev hur det var att få en lillebror i början av 1940-talet. Hon hade redan en bror som var två år äldre och ytterligare ett syskon, men detta hade dött tidigt. Men när hon var tio år fick hon en lillebror. Det var något alldeles enastående. På den tiden visste barn i regel inte ett dugg om hur bebisar blir till. Så när modern satt i en sjö på köksgolvet, begrep dottern ingenting mer än att något stort var på gång. Hon blev ombedd att springa till pappa i ladugården, vilken fick skynda till grannen som hade telefon. Vatten sattes på spisen för att kokas. Det var stor uppståndelse. Den äldre brodern skickades till affären för ett ärende.

Ett skrik hördes, en lillebror var född, den största lycka som Kristina någonsin hade upplevt. Med glädje hängde hon upp de små kläderna på strecket i trädgården så att skolkamraten kunde se, när hon kom förbi, att här hade man minsann fått en lillebror.

Fnurra på tråden

Maj-Britt kåserade om hur en man från hembygdsföreningen i Skövde kunde stå utanför hennes port i Stockholm och vilja komma upp till henne och avlämna ett brev. Eller om han var från hembygdsföreningen i Stockholm och stod utanför fastigheten på Storgatan i Skövde. Eller om portkoden i Stockholm var densamma som koden i Skövde. Så trassligt kan det vara i vår moderna tid då portkoden i Skövde är kopplad till mobiltelefonen i Stockholm.

Monika Moberg Kilefors

*Kan man säga
att kobran snorkar?*

När en hade penga i näven

Illustration: Börje Brorson.

På sjuttitalt va ja bekanter mä en sum hette Gunnarsson å sum sålde toapaper å köksrulla te en hoper ICA-handlare runt i kring. En gång berättat han för mäk hur dä geck te när han sulle buta te en nuare Ford. Han åkte in te Olle i stan sum sålde Ford. Han geck in på kontort, satte säk ve skrivbort mett emot Olle å framförde sett ärende. Så häringa ungefär berättat han um hur affärn geck te.

Tänkar från böjda

– Ja börja mä å berättat för Olle, att hemma i sockna har vi vart på rätt mö julakalas ätter jul. För dä mesta setter fruntimmera i ett rum å pratar körsstygn å barnuppfostran, vi gubba setter i dä andra rummet å språkar um jakt å biler. När ja berättat att ja sulle buta bil um ett tag feck ja fråga um var ja brukar buta bil. Ja svarte, att dä brukar bli mä Olle inne i stan. Då sa en gubbe att mä Olle kan en bara göra affär en gång, å ett par andra necka å höllde mä.

Men vi har ju gjort affärer flere gånger du å ja Olle, så ja tänkte ja åker la in te däk.

Sketprat sa Olle, va vell du ha för en bil?

Ja berättat um va ja hade tänkt mäk, vecken årsmo-dell ja hade å hur långt han hade gått. Så tog jag upp kuvertet jag hade i flika, tog fram sedelbunten ja hade å la på skrivbort framför Olle å sa ”Jag betalar kontant sum vanlit.”

Olle tog penga, räkna å utbrast Dä va allt för lite, du får allt plocka fram lite te.

Då svarte jag Då ä dä sum gubba sa därhemma. Olle ble töster, grunna lite, räckte fram näven å sa Affärn ä klar.

– Å teminstingen ja va nöjder mä affärn, sa Gunnarsson mä ett leende.

Håkansson

***Minnet är den dagbok vi
alla har inom oss***

(Oscar Wilde)

Det sitter i väggarna hos Ekelunds i Horred

Christer Ekelund framför en damastvävstol. När den tekniken kom fram var vävstolarna för höga för att få plats i de små torpstugorna. Då behövdes "fabriklokaler" med högt i tak.

Regnet fullkomligt öser ner denna fredag när vi besöker Linneväveriet i Horred. Ruggigt ute, varmt och välkomnande inne. Vi är här för att träffa Christer Ekelund, som utvecklat familjeföretaget Ekelunds till vad det är idag, en framgångssaga. Christer dyker så småningom upp, vi landar mitt emot varandra vid ett bord, bjuds på kaffe och Ekelunds fantastiska historia. Vi möter entreprenören som kan sitt företag på sina fem fingrar.

Så var det då.

Det finns uttryck som "det sitter i väggarna" som nog är tillämpligt i familjen Ekelunds historia. För det är där vi hamnar först. Släkten är väl dokumenterad ungefär femhundra år bakåt i tiden till någon gång i början av 1500-talet. Då handlade det om jordbruk med dåtidens självhushåll för att i slutet av 1600-talet även bestå av någon form av textil handel.

Christer berättar om sin anfader Ingemar som år 1692 anklagades och dömdes till böter för att ha köpt in

textilier och sålt vidare, en rättighet som var förbehållen städernas borgerskap, som betalade skatt till kronan för den rättigheten. För att kringgå detta problem kom Ingemar på idén att lämna ut garn och vävinstruktioner till traktens torpare, låta dem väva och därmed blev produkterna egentillverkade och också skattefria. Härmed var förläggarsystemet uppfunnet.

Kompetensen fördes vidare till nästa generation, verksamheten utvidgades, bland annat genom Inge-

Profilen

mars dotter Marta, kallad Linblomman, och kom så småningom att omfatta hela Marks härad. En förklaring till denna expansion var giftermål inom familjen vilket blev en sammanhållande länk mellan förläggargårdarna. Kan man kalla det "svågerpolitik"? Kusiner gifte sig med varandra, vilket förr var ganska vanligt

förekommande i många familjer. I detta fall gynnade det affärsutvecklingen i hög grad. Makt och rikedom visades upp med praktfulla förläggargårdar på många orter i Mark. Råmaterialen var från början egenproducerade – lin, hampa och ull fram till bomullens entré på marknaden i slutet av 1700-talet.

Mönstervävningen kom tidigt med tyska krigsfångar som kom till trakten under tidigt 1700-tal. De lärde ut så kallad Daldräll, en teknik där varp och inslagstrådar bildar rutor som kombineras till olika mönster som fått många olika namn. Denna mönsterteknik spreds vidare över landet genom knallar. Under samma århundrade fast senare startades en vävskola på Vadstena slott, där lärarna kom från Holland. På så vis kom damastvävningen till Sverige. Damast efterfrågades av den svenska adeln som under stormaktstiden växte sig stor genom krigsbyten och förläningar runt om i landet.

Två medlemmar från förläggarfamiljen i Mark gick på vävskolan i Vadstena. Marks härad blev svensk textils vagg. Damasttekniken, från början manuell, gav upphov till en mekanisk mönstermaskin i Ekelunds väveri, detta innan jacquardvävning kom i bruk, då de alla vackraste damastdukar kunde vävas på denna.

Under mellankrigstiden investerades i en mängd textilfabriker i Mark. Kasthall, Ludvig Svensson, Häggådalen och Ekelunds för att bara nämna några. Alla var på något sätt släkt med alla, sprungna ur samma familj. Jämsides med vävning tillverkades stickade varor på många håll i bygden. På Ekelunds i Horred investerades i en fabrik för damsilkesstrumpor parallellt med vävningen och garn köptes in så det räckte under hela kriget. En då mycket lönsam verksamhet.

Sedan hände detta

I början av 50-talet kom den sömlösa strumpan och allt höll på att sluta i en ända av förskräckelse. Strumpmaskinen åkte in i malgarderoben och Ekelunds investerade i damyttertrikå. Med Sixten Herrgård som chefsdesigner växte företaget.

– Så kom då nästa dödsstöt år 1968. Importrestriktionerna avskaffades och snart hade vi endast tretton anställda kvar. Dessutom var pengarna slut, berättar Christer. När detta hände jobbade jag på Almedals koncern med produktutveckling. Min far ringde och meddelade att vårt företag i Horred måste lägga ner. Sorgligt förstås. Det borde gå att rädda på något sätt, tänkte jag, så jag slutade på Almedal. Genom att textilföretagen på grund av restriktionerna gick under på löpande band kunde jag köpa vävmaskiner för en spottstyver. Samtidigt drog en ”gröna vågen”-trend över Sverige. Alla ville plötsligt ha Carl Larsson-textilier av diverse slag. Tack vare att vi lyckades fånga upp bland

annat denna trend klarade vi krisen och växte. Genom medlemskapet i EU kunde vi från år 1995 sälja direkt till butiker i hela EU.

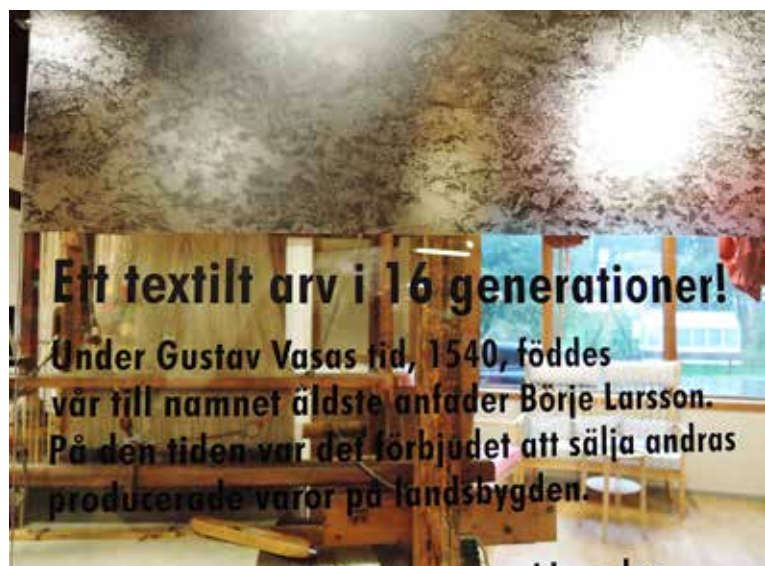
Gamla mönster ny teknik

– Ett stort intresse har alltid varit tekniska uppfinningar och jag har också gjort ett antal maskinkonstruktioner. Det har funnits plats för innovationer. År 1997 presenterade vi ”pixelvävning” ett helt nytt mönstersystem som vi på Ekelunds fick patent på och som blivit vår framgångssaga i nutid. Vi investerade i nya maskiner och tillbyggnad av fabriken. En investering för framtiden.

Christer är blygsam. Vi som lyssnar, tror oss veta att det är han som är mannen bakom pixelvävningen. Gamla vävmönster tas tillvara. Mönsternamn som ”klampamörse” och vävtekniker som ”gåsöga, käppdräll och fiskben” är kulturarv som går att återskapa med den nya tekniken.

– Nu brottas vi med konkurrensen från E-handeln och arbetar med nya strategier och även nya kunder inom upplevelseindustrin som till exempel ”att väva sitt eget mönster”. Tack vare pixeltekniken går det snabbt att ställa om. Jag är optimist och övertygad om att även denna kris ska sluta lyckligt, säger Christer.

Vi avslutar med en rundvandring i fabriken. Christer känner förstås alla och vi får se maskinerna igång. Många trådar i en mängd färger förvandlas till textilier av olika slag. Ekelunds finns på Nationalmuseum, Skansen och andra ställen som tillvaratar Svensk Hantverkstradition. Exporten är stor, störst till bland annat Norge, Tyskland, Japan och USA. Dukar finns på de celebraste ställen som Svenska kungahuset, Kremls festsalar i Moskva samt Japan där kejsarinnan varit en regelbunden kund.

Ekelund – Ett textilt arv i 16 generationer.

Ekelund – Mästervävare sedan 1692.

Ständigt på språng

Företaget har också gjort stora miljöinvesteringar. Bland annat tar man tillvara regnvatten från fabriksstaken och man har halverat koldioxidutsläppen. Betydelsefulla inlägg i miljödebatten.

– Vi kontrolleras av GOTS som är en internationell miljömärkning och det gäller alla leden i produktionskedjan, säger Christer. Det innebär bland annat att endast certifierade ekologiska garner får användas och att alla arbetare i alla led får en rättvis betalning.

– Har du några fler planer? undrar vi.

– Ett projekt är att komplettera dagens material, lin och bomull, med ull. Ett annat är att med hjälp av pixeltekniken väva bilder av historiska textilier som traditionell maskinvävning inte kan väva. Detta skulle då kunna bevara och utveckla vårt textila kulturarv in i en framtid.

Barnens möte med gamla Lödöse

Under tre onsdagar våren 2019 har hembygdsföreningen haft besök av klass 2a, 2b och 2c från Tingbergs-skolan. Tre väldigt roliga dagar.

Vid första besöket, som skedde i Lyckhem, såg eleverna på bilder från gamla affärer i Lödöse. Idag nedlagda. Förundran var stor över att det funnits så många. Allt ifrån charkuteri, lanthandel och klädaffärer. Att det också funnits hotell och pensionat väckte stor förvåning.

Andra träffen skedde i klassrummen på Tingbergs-skolan, där vi tittade på bilder över Lödöse samhälle och vad som funnits runt deras skola. Vi såg bl a en bild på Krokens skola – gamla skolan som brann för ett antal år sedan. Att eleverna fick gå på utedass kunde man inte riktigt förstå. Inte heller att man fick ha mat med sig till skolan för att äta i korridoren på matrasten. Många frågor dök upp, men eleverna fick nog svar på det mesta.

– Vi tror på framtiden i vår familj, säger Christer. Vi är fem familjemedlemmar som jobbar i företaget och min son Per är VD. Jag har många barnbarn varav flera arbetar här.

Vi tror honom och sedan det där med ”att det sitter i väggarna”, det är säkert sant.

Efter att ha sagt adjö till vår värd går vi runt en stund i butiken. Här ligger vävda alster i prydliga rader på hyllor. Det är inte svårt att bli köpsugen.

I anslutning till butiken kan besökare gå på fabriksvisning, besöka fabriksmuseet samt fika eller äta lunch i den ljusa trevliga restaurangen.

Vi är imponerade och inser att när hjärta och hjärna samsas på samma plats då blir det så här fantastiskt bra.

Text: Anna Faxgård

Foto: Birgit Carlsson

Linblomman är också en bok som handlar om förläggarsläkten, där många har sin anmoder i just "Linblomman Marta". Den är skriven av Rolf Ekelund och ger en intressant inblick i textilens och förläggarverksamhetens historia i Marks härad. Rolfs farfar var på 1890-talet VD för Ekelunds.

GOTS (Global Organic Textile Standard)

Om Du som läser detta vill veta mera så gå in på www.ekelunds.se

Tredje träffen var ett besök vid Valla-Marias stuga. Där fick de se hur man bodde förr utan vatten och el. Att man fick ha vardagsrum, sovrum, arbetsrum i samma rum och dessutom var rummet så litet. De fick också ta del av köket med enstaka köksskåp. Att man bar in vatten. Att strykjärnet var jättetungt att stryka med. Att köket också kunde fungera som tvättrum, med sin lilla kommod med pottskåp. Frågorna var många. Hur kunde man leva utan tv? Var hade Valla-Maria diskmaskinen? Den stora frågan kom dock på slutet när en liten kille satte händerna i sidorna och tittade på mig förundrat och sa:

– Hade Valla-Maria verkligen YES (diskmedel)?

Det råkade stå en flaska i diskbaljan. Tala om frågor och uppmärksamhet.

Förmiddagen avslutades med lunch från skolmatsalen och på eftermiddagen ett besök på Tingbergs kulle.

Birgitta J.

*Insänt av sekr Barbro Sandström,
Lödösetraktens Hembygdskommitté*

Tioårigt dödsstraff för Carlsson i Eggby

En auktion på ett torp i Istrum utanför Skara i maj 1846 slutade illa för drängen Johannes Pettersson, Marielund, Ölanda. Han och drängen Anders Carlsson från Gubbalyckan i Eggby var osams och det ville sig så illa att Carlsson tagit med sig ett laddat gevär. Ett skott avlossades vid bråket, Johannes dog, och två andra skadades av hagelsvärmen.

Anders Carlsson berättade i rätten att han överfallits och fått stryk, och att geväret avlossats av misstag. Johannes Pettersson dödades av 41 hagel i ryggen och huvudet medan två andra skadades lindrigt. Pigan Cajsa Ericsdotter fick dock bestående ärr av hagel i ansiktet.

Halshuggning

Den tidens lagar var hårda så Anders Carlsson dömdes till döden genom halshuggning både av häradsrätten och hovrätten.

Det berättar Pelle Räf i nummer 4 2019 av tidningen Körsbärsblomman från Eggby, Istrum, Öglunda Hembygdsförening. Men den noggranne Pelle Räf har även lyckats få fram fakta om vad som hände sen. Trots dubbla domar benådades Carlsson och satt i tio år i fängelse. Sen återkom han till Eggby, blev snickare och gifte sig för att dö naturligt 1868.

Skytterörelsen

Morgan Johansson berättar också om skytte, men Eggby – Istrum Skytteförening hade både kunskap och koll på skjutandet. Skytterörelsen växte fram på 1860-talet med syfte att öka landets försvarsförmåga. I början av 1900-talet var skytterörelsen mycket livaktig och 1909 bildades föreningen i Eggby – Istrum. 2001 lades verksamheten ned.

Många känner säkert igen sig, ännu framåt mitten av 1900-talet fanns det massor av skytteföreningar, och många var extra populära eftersom de försörjde sig genom att hålla ungdomen med dansbana. Så även här.

Ann Nilsson avslöjar att Sveriges första rashundsstuteri fanns i Näs, Axvall och Ewert Jonsson skriver om Emten och Flämsjön. För att nämna lite av innehållet i denna som vanligt mycket innehållsrika Valle-skrift.

Hans Menzing

Omslagsbilden visar Bill Mountain Bluegrassband som uppträdde i Öglunda. Bild: Berit Stadig.

Hur kallt är det i hembygdsgården?

Med minst 15 graders underhållsvärme är marginalerna på er sida vid strömavbrott och köldknäppar. 15 graders underhållsvärme är också ett skyddskrav i Hembygdsförsäkringen. Investera i ett temperaturlarm som varnar via sms till funktionärer om temperaturen sjunker. Ca pris 700-1 000 kr

Fin utmärkelse till Svältorna

Fint diplom.

En onsdagskväll i november hade Svältornas Fornminnesförening bjudit in ett fyrtiotal personer som varit med och på olika sätt jobbat ideellt i samband med Spelmansstämman i Ornunga. Gästerna bjöds på musik, sång, bildspel och god mat.

När föreningens ordförande Per-Eric Stjerna hälsade välkommen inledde han med att tacka alla som ställer upp och jobbar med förberedelserna. Är aktiva

under själva stämman och även ser till att jobbet efter stämman blir gjort. Han berättade att årets stämma varit den bästa hittills med många besökare trots att vädret inte var det allra bästa.

Celebra gäster

Så hälsade Stjerna en grupp från De sju häradernas kulturhistoriska förening välkomna. De hade bett att få vara med den här kvällen. Irene Arvidsson fick ta över mikrofonen och berättade att de ville överlämna ett kulturpris till Svältornas Fornminnesförening. Men först berättade hon vad hennes föreningar sysslar med. Föreningen är över hundra år och det är i Ramnaparken med Borås museum man finns idag.

Diplom och tiotusen

Sedan några år tillbaka utser föreningen Årets kulturhistoriska förening. År 2019 är det Svältornas Fornminnesförening som valts. För att få utmärkelsen krävs att man jobbar i samma anda som De sju häradernas kulturhistoriska förening gör.

I motiveringen står det bland annat att Svältornas Fornminnesförening får priset för ett rikt och genomtänkt utbud, mångfaldstänk och en satsning på musik komponerat avresandefolk.

Och så överlämnade hon priset, diplom, blommor och en ”check” på tio tusen kronor.

Per-Eric Stjerna tackade för uppmuntran och gav riksspelmannen Jenny Gustafsson en elege för hennes jobb med Ornungastämman, det är mycket tack vare hennes initiativ med Ornungamusiken som vi får priset, avslutade Stjerna sitt tacktal.

En festlig kväll avslutades med kaffe och tårta.

Leif Brunnegård

Elevdagar i Väring

Natur-, kultur- och miljödag

År 2019 firade Väring-Locketorps Hembygdsförening 40 år. En relativt ung förening som jobbar med olika aktiviteter för alla åldrar. Under många år har kommunens skolelever inbjudits till föreningens natur-, kultur- och miljödag som hålls under två dagar vid föreningens stuga Solvistet i Dagstorp, Väring.

Förskoleklass t.o.m. årskurs 6 inbjudes att under en dag vistas ute i naturen och där bjuder hembygdsföreningen samt flera aktörer på ett omväxlande program.

Väring-Locketorp från år 1890

I år är det trettonde året som intresserade medlemmar jobbar med Väring och Locketorps befolkning från år 1890. Det är ett gediget arbete som lagts ned och detta kommer att läggas in på Bygdebånd för att bevaras till eftervärlden.

Är det någon som har bilder, minnen och dokumentationer kring folk och/eller bebyggelse från dessa trakter så mottager vi gärna detta till Anders Eriksson, tel 0500-44 03 11 eller via e-post till

backgården1@telia.com

Gunilla Nilsson

Väring-Locketorps Hembygdsförening

Utmärkelser till eldsjälarna i hembygden

Västergötlands Hembygdsförbund – 2018

Tengelandstipendiat: Ann-Britt Boman, Fristad.

Diplom

Anita Andersson	Bollebygds Hb och fmf
Torsten Andersson	-"-
J G Hemming	Härlunda-Bjärka Hbf
Eivor Jönsson	-"-
Helga Andersson	-"-
Åke Lundell	-"-
Monica Alexandersson	Svältornas Hb och fmf
Ann-Britt Molander	
Johansson	Skara Gille
Barbro Olofsson	-"-
Bo Fahlström	Järpås Hbf
Sonja Blomqvist	-"-
Rune Gustafsson	Norra Billings Hbf
George Lans	-"-
Göran Gustavsson	Essunga Hbf
Gunnar och	
Ann-Marie Svantesson	Älgårås Hbf
Bernt Johansson	Skepplanda Hbf
Eva Karlsson	-"-
Gun-Britt Eliasson	-"-

Hedersnål med lagerkrans

Anita Karlsson	Skärvs Hbf
Lars Bergdahl	Härlunda-Bjärka Hbf
Hans Menzing	Skara Gille
Elsa Söderlindh	-"-
Thore Thorsson	Skepplanda Hbf
Sven-Erik Björklund	-"-
Lena Rydén	-"-
Göran Johansson	-"-
Katarina Johansson	-"-

Hedra de ideella insatserna för vårt kulturarv

De flesta arbetar ideellt i det tysta. För att i någon mån kunna visa förtjänta medlemmar uppskattning har Västergötlands Hembygdsförbund och Sveriges Hembygdsförbund instiftat ett antal förtjänsttecken som är möjliga för föreningarna att ansöka om.

Dessa är inte avsedda enbart för trogen styrelsemedverkan, utan utmärkelserna är lika mycket avsedda för trägna, hembygdsintresserade personer, som kokar kaffe, snickrar och målar samt sköter allt det praktiska som är en förutsättning för en förenings fortlevnad.

Västergötlands Hembygdsförbund – 2019

Tengelandstipendiat: Tore Hartung, Mariestad

Diplom

Bo Elvingsson	Herrljunga Hbf
Kristina Larsson	-"-
Birgitta Andreasson	-"-
Eivor Hallén	Ullervad-Leksbergs Hbf
Sture Hallén	-"-
Maj-Britt Lundstedt	Kållandsö Hb och fmf
Gunnar Hjorth	-"-
Ingrid Johnsson	-"-
Yngve Håkanson	Södra Vings Hbf

Hedersnål med lagerkrans

Kerstin Grahn	Grevbäcks Hbf
Ing-Marie Odh	-"-
Torbjörn Tornblad	-"-
Lars Emilsson	-"-
Kerstin Håkanson	Södra Vings Hbf

Personer som bör få diplom och hedersnål med lagerkrans nomineras av sina föreningar. En förening kan erhålla maximalt fem diplom under en treårsperiod. Detta för att det ska kännas värdefullt att få ett diplom. Ansökningblankett med mer uppgifter finns på förbundets hemsida.

I Sveriges hembygdsföreningar finns idag nära en halv miljon medlemmar. Somliga är mer aktiva än andra. Några blir uppmärksammade i t ex en tidningsartikel eller får ett kulturstipendium för sina insatser, men tacksammast är givetvis den egna föreningen, som uppmärksammar dem med en utmärkelse från hembygdsförbundet.

Tengelandsstipendiet

Har sitt namn efter hembygdsforskaren Folke Tengeland, som under 20 år var redaktör för förbundets tidning Västgötabygden. Efter hans frånfalle instiftades en stipendiefond ur vilken avkastningen från fonden skall tilldelas person, förening eller liknande som i likhet med Folke Tengeland har bidragit till att fördjupa och bredda kunskapen om Västergötlands rika hembygdskultur.

En kommitté inom VHF och en representant från Tengelands familj utser efter inkomna förslag stipendiaten. Utdelning sker i samband med VHF:s årsstämma.

Centrala Soldatregistret

Årlig uppgradering

En gång om året görs en uppgradering av posterna som finns på nätet vad gäller den indelta soldaten eller knekten, som han också kallas. Släkt- och hembygdsforskare runt om i landet har bidragit med uppgifter om knekten, vilket sedan förs in i det gemensamma registret och därefter publiceras på nätet. Här har du numera stor möjlighet att finna dina förfäder, som lagt ner större delen av sitt yrkesverksamma liv på att försvara landet från den lede fienden.

Under senaste året har det just på familjesidan i registret skett en ökning av uppgifter runt om i de olika lokala registren. Där finns bland annat Dalsland, Småland och Dalarna med flera som bra exempel.

Det totala antalet poster i registret har ökat något, men just den viktiga familjen har blivit mer framträdande med de uppgifter som inkommit under året.

Grunduppgifterna i registret är hämtade från det militära rullmaterialet, vilket är det arkivmaterial som ligger till grund för personuppgifterna.

När registret startade vid Stifts- och landsbiblioteket i Skara 1983 var det – vilket det fortfarande är – ett register över den menige soldaten upp till distinktionskorpral.

Totalt har det i Sverige funnits ca 650 000 man som hört till organisationen Yngre indelningsverket mellan åren 1682 och 1901 och av dessa finns i dag 510 000 i Centrala soldatregistrets bas. Där ingår även uppgifter om hustru, barn och i vissa fall föräldrar.

Om man räknar med ett genomsnitt av barn som finns noterade i registret till 4,6, och med 1,9 föräldrar samt en hustru för varje soldat, så blir det totala antalet svenskar under åren 1682–1901 som finns i registret i dag ca 3 500 000.

Soldattorp, sent 1800-tal. Kvinnor utanför ett soldattorp i Borgunda. Bilden kommer från Garnisonsmuseet Skaraborgs databas

Även torpen har registrerats enligt den militära ro-teindelningen och under dessa har man sedan placerat soldaterna med familjer.

Databasen, som finns sökbar, är ett samarbete mellan Centrala Soldatregistret i Axvall, som äger basen, och Linköpings Universitet, där vi lånar plats på deras server. Basen besöks årligen av nästan en miljon forskare.

Många är de forskare som årligen tar sig till Centrala Soldatregistret vid Garnisonsmuseet Skaraborg i Axvall och där får hjälp att söka ytterligare uppgifter.

Databasen du söker i när du gått in på registrets hemsida www.soldatreg.se är en sökdatabas med ett litet antal fält om varje soldat. Det har även visat sig att personer med lite udda namn som Stark, Äng, Wass och Carlqvist (alltså inte de vanliga sonnamnen) finns med. Med lite kunskap om varifrån släkten kommer har man fått napp och i vissa fall hittat uppgifter som tidigare varit okända.

Att uppemot en miljon sökningar sker i basen årligen visar på dess populära plats bland släkt- och hembygdsforskare.

*Björn Lippold
Chef Garnisonsmuseet i Axvall*

Vassbölingarna i Odensåker

Vassbölingarna är Odensåkers Hembygdsförenings teatergrupp! De har i många år spelat upp teaterpjäser. I år ges föreställningar på Mariestads teater fredag-lördag den 28 och 29 februari kl 19.

Söndagen den 1 mars kl 17 samt fredag-lördag den 6 och 7 mars kl 19.

När den här tidningen kommer ut kanske det redan är fullbokat. Men det kan ju komma in avbokningar.

Pris: Vuxen 220 kr, barn och ungdom (0–15 år) 80 kr. Förtäring ingår i priset. Betalning: kontant eller swish. För bokning, tel. 0739-793919, (endast vid samtal, ej med röstmeddelande).

Christopher O'Regan

trollband publiken i Kinna

Vi lyckades!

Efter ett par års förfrågande kom han äntligen till Kinna och Marks hembygdsrets den 13 oktober 2019 – Christopher O'Regan. Det blev en mycket trevlig och lättäm föreläsning på Kinna teater, som byggdes 1920.

En föreläsning, som bland annat handlade om hans dotter Alice, hans klocka, Carl Bildt, hur man skötte la-trintömning på 1700-talet och fram till våra dagar, Gustav V samt en mycket målande beskrivning hur en husa såg ut på 1700-talet. Hon var nämligen efterlyst och det sattes in en annons i tidningen som beskrev henne med orden: ”Hon bar vid försvinnandet en människofärgad kofta”

Christopher O'regan – En härlig, enkel, trivsamt, humoristisk man som har glimten i ögat. Han trollband oss under en timme, pratade och fångade allas vår uppmärksamhet. Vi var cirka 170 stycken som hade tagit oss till Teatern, en relativt fin söndagseftermiddag, som innehöll både sol och lite blåst.

Som arrangör hade jag ont i magen på söndag förmiddag. Föreläsningen skulle starta 15.00. Jag hade bett honom meddela när han skulle anlända till Kinna, och han skulle åka kollektivt, det visste jag.

Även om Kinna inte är stort och teatern ligger relativt nära resecentrum, såg jag det som en fin gest att möta honom. Han skulle vara i Kinna 14.28.

Oppps, nu ber vi till någon däruppe att bussen inte är försenad, då går hela föreläsningen åt skogen och många åhörare blir besvikna.

Klockan 13.55 skickade jag ett sms – ”Hur långt har du kommit”?

Svar: ”Sitter fast i Solna”.

Lite längre ner stod det: ”Skojar, sitter på bussen till Kinna”.

Allt gick väl och vår lokala tidning Markbladet hann intervjua honom också.

Klockan 16.22 satt han på tåget, som via Varberg och Göteborg, skulle ta honom till Stockholm igen.

Men vi fick en fantastisk föreläsning. Så åk och lyssna på honom om du har möjlighet eller gå med på hans stadsvandring om du besöker Stockholm.

Hört i vestibulen”Man får väl ge sig ut när det van-kas storheter till byn”.

*Lena Johnsson
ordförande*

Marks hembygdsrets

Gestilrenprojekt crowdfund-projekt

Hösten 2018 påbörjade Tidaholms museum projektet och i slutet av augusti 2019 stod det klart att projektet kan realiseras.

Crowdfunding är som att starta företag tillsammans med andra som genom sitt bidrag med pengar visar att de tror på idén, samtidigt som man själv behåller kontrollen över företaget.

Målet var att genom donationer från privatpersoner och företag samla in 50 000 kronor. Pengarna ska gå

till att genomföra en markskanning av området samt att arrangera föreläsningar kring resultatet. Platsen för slaget vid Gestilren är omdebatterad och ingen har kunnat fastställa den exakta platsen för det historiska slaget.

Det finns muntliga utsagor som tyder på att man i modern tid funnit människokvarlevor som kan beskrivas som en massgrav, i området vid Gestilren. Denna plats vill Tidaholms museum tillsammans med ny teknik och vetenskapliga metoder undersöka.

Det kommer att bli en spännande dag då skanningen äger rum på våren 2020. Resultatet av markskanningen kommer att presenteras vid Kulturarvsdagen 2020.

*Källa: Tidaholms museums
hemsida*

Arkivens dag i Svenljunga. Bildutställning i Teaterbiografen.

Arkivens dag i Svenljunga. Birgitta Pettersson berättade om den Hammarlindska donationen.

Biominnen

Liv i Sverige – en förening för självbiografiskt berättande – bildades på initiativ av författaren Göran Palm. I början av mars går tiden ut för inskickande av texter om biominnen. Läs vidare på www.livisverige.org

Minnen för Västgötabygden

Du har kanske andra minnen – teater- eller revyminnen exempelvis, kanske från din hembygd.

Du får gärna sända in till oss på Västgötabygden. Adresser finns på sidan 31.

Monika Moberg Kilefors

Arkivens dag i Svenljunga

Lördagen den 9 november firades Arkivens dag i Svenljunga. Arrangörer var Svenljunga kommun, Riksarkivet, Svenska arkiv i samverkan, Älvsborgsarkivet, Institutet för språk och folkminnen, Teaterbiografen, Svenljunga Hembygdsförening och Kinds Forskar-klubb.

Temat för året var ”gömt eller glömt” – ett tema som arrangörerna väl tagit fasta på och som lockade ca 150 besökare varav flera tidigare svenljungabor. Vem minns inte de vackra skolplanschererna från skolan på 40–50 talet?

Man glömmor fort, så pärmarna med tidningsurklipp från 70-talet med artiklar från bygden, publicerade i Borås Tidning och i den sedan länge nerlagda Västgöta Demokraten, gav anledning till många ”detta kommer jag ihåg”.

Det finns mycket spännande i kommunarkivet och om detta informerade Alexandra Skoog och Kalle Lilja. Bland annat finns här ett omfattande material från de olika föreningarnas verksamhet under åren.

Lokalen, som användes under dagen, är i sig en kulturskatt som besökarna guidades runt i. Teaterbiografen har och är ett allaktivitetshus/kulturhus som sedan 2005 drivs helt ideellt av Svenljunga Folketshusförening. Byggnaden som invigdes i februari 1935 var ämnad för både bio och teater men här har även tävlats i både brottnig och boxning. Som en liten kuriosita kan nämnas att den första filmen som visades var ”Valborgsmässoafton” med Ingrid Bergman.

Birgitta Peterson berättade om den Hammarlindska donationen. År 1951 donerade Agnes Höglund, född Hammarlind, fastigheten Svenljunga Gästgivaregård med allt lösöre samt området som idag är Svenljunga torg till kommunen. Samlingen omfattar totalt 3652 föremål. Några av dessa föremål visades. Familjen Hammarlind var som man på den tiden sa ”lite finare folk” så mycket av föremålen är unika och var inte något som fanns hos var man”.

Som avslutning på dagen visades Ingemar Janssons film Svenljungabilder – Händelser under tre årtionden 1950-1960-1970-talenß.

*Göran Eriksson
Svenljunga Hembygdsförening*

Bilderna berättar i Skepplanda

Bilderna berättar var temat för ett mycket uppskattat föredrag som Bernt Johansson höll på Grönköping, Skepplanda Hembygdsförening torsdagen den 14 november. Han visade bilder som finns i föreningens arkiv om det gamla Skepplanda och berättade om byggnaderna, människorna och historierna runt dem från 1800-talet och början av 1900-talet. Bernt forskar i vårt kulturarv och fick nyligen Ale kommuns belöningsstipendium för sina insatser med arkivering i Skepplanda Hembygdsförening.

Det blev en fantastisk berättarkväll där vi fick se bild på och höra om Hempla-Fina som körde ut post

Arkivens dag i Svenljunga. Föreläsaren Bernt Johansson.

med häst och vagn till ortens affärer. Hon steg aldrig av vagnen utan tutade i sitt posthorn för att meddela sin ankomst. Hon hade också ortens senaste nyheter att berätta.

Bron vid Vadbacka, byggd 1813 med sina tre valv, är unik och det finns endast tre till liknande i Sverige. Bernt berättade hur bönderna köpte sig loss från skjutskyldighet gentemot Vadbacka gästgivargård/skjutshåll genom att bygga bro över det ursprungliga vadet.

Flera bilder på Kyrkskolan från olika epoker visade utvecklingen. Från början hade man ett magasin för säd på vinden, säden lånades ut till bönder mot ränta. På bilden skymtade sockenmagasinet, som byggdes 1868 och därefter fyllde denna funktion. Sockenmagasinet flyttades senare till Försörjningshemmet/gamla ålderdomshemmet i Skepplanda. Sedan 1988 finns magasinet på Skepplanda Hembygdsgård och används som samlingslokal och museum.

Bildvisning i Grönköping, Skepplanda Hembygdsförening.

Bernt berättade vidare om skolor, gårdar, affärer och otroligt nog hade han namn på alla dem som poserade på bilderna. Vissa av personerna fick vi veta riktigt mycket om, såsom August på Bäckén i Guntorp från 1920-talet. Han var djupt engagerad i föreningsliv och politiken på orten. Dessutom var han en duktig slöjdare i enträ och gjorde grindar och möbler, vilka finns kvar än idag.

Bilderna visar också hur orten Skepplanda har förändrats under årens gång. Foton över Skepplandas vyer visade att det inte fanns någon skog, alla berg var kala på bilderna och landskapet var väldigt öppet. Det berodde dels på att man högg ut, dels för att boskapen släpptes på skogen för bete.

Bernt har en fantastisk förmåga att levandegöra historien och åhörarna satt som trollbundna. Alla ville höra mera när föreläsningen var över och det dags för kaffe och mingel vid borden. Som tur är arkivet sprängfyllt med gamla bilder och Bernt lovar att fler föreläsningar kommer att hållas efter nyår på Grönköping. Dessa tillfällen kommer att skrivas in i föreningens programblad som skickas ut till alla medlemmar, men de kommer även upp på föreningens hemsida och facebooksidea.

Siv Grahn
Skepplanda Hembygdsförening

Alla kan odla lin – odla en kvadratmeter lin

Bor du i Västra Götaland och vill vara med och odla lin t ex vid hembygdsgården, eposta ditt namn och din adress till hillevi.skoglund@vgregion.se

Hillevi Skoglund

Länshemslöjdskonsulent/Regional Handicraft Advisor

Förvaltningen för kulturutveckling

Adress: Parkgatan 29, 504 39 Borås

Telefon: 010 441 43 53 0706 62 68 02

Mer information i Västgötabygden nr 2.

Femtio år i Norra Billing

Björkandersgården i Böja. Norra Billings Hembygdsförening. Samlingssal i Lilla Bodarne till höger.
Foto: Ola Wirtberg.

Norra Billings Hembygdsförening, som omfattar Lerdala, Timmersdala, Berg, Böja och däromkring i Skövde kommun, firade 50-årsjubileum 2019. Med hjälp av nuvarande kassören Ulf Johansson har vi fått ta del av bilder och texter.

Berättelsen om hembygdsåren sedan 1969 är skriven av dåvarande sekreteraren Arnold Andersson och kompletterad av Ola Wirtberg, nuvarande ordförande.

Omfattande verksamhet

Rolf Bernvik, Berg, och Axel Lindström, Lerdala, tog initiativet till bildandet av en hembygdsförening 1969. Den första styrelsen bestod av sju ledamöter. I spetsen var ordföranden Bengt Andersson, sekreteraren Olle Magnusson och kassören Börje Magnusson. Vid det första mötet talade länsantikvarie Axel Hallbäck om hembygdsrörelsen och dess betydelse för hembygden.

1971 beslöts om en fornminnesinventering och uppskyltning, förteckning över äldre bebyggelse, röjning av stigar med mera.

Äldre byggnader fick plockas ner, läggas i lager eller byggas upp på nytt som exempelvis 1976 då Domänverket överlät Lilla Bodarne på föreningen mot att fastigheten plockades ner. Inget fick vara kvar.

Lämplig mark fanns vid församlingshemmet i Timmersdala, som föreningen skulle kunna köpa och bygga en byggnad på. Lån diskuterades. Plankontoret hade vidtalats och inga hinder fanns, men först måste Väg-

verket tillfrågas om eventuella vägbyggen. Och 1978 visade det sig att en väg planerades att byggas genom området i framtiden. Det röstades bland medlemmarna och efter diverse turer blev förslaget nedröstat.

1982 röstades det åter i föreningen, men då om tidigare August Björkanders ställe i Böja, som ägdes av Gullspångs Kraft. Priset var 65 000 kr.

Inga nej-röster denna gång. Kassören meddelade att det fanns 40 000 kr i kassan, och ett lån togs på 40 000 kr. Föreningen har av makarna Marianne och Arne Andersson erhållit ett gåvobrev gällande 49 år för mark avsedd för parkeringsplats.

I juli 1984 invigdes Björkandersgården av kyrkoherde Bengt Larsson, Berg. 1990 fick man byggnadslov för en torpstuga vid gården i Böja. Tack vare timret från Lilla Bodarne och över hundra stockar från flera skogsägare kunde man förklara ”lella Bora” för invigt.

1997 inköptes före detta Anna Karlgrens hemman i Böja, som gränsar till Björkandersgården, men denna fastighet sålde föreningen 2019 för att få pengar till underhåll och andra renoveringar.

Bokutgivning

Utgivning av böcker och skrifter under åren har varit intensiv. Gammalt och nytt, hört och sett på Billingsbygden – av Albert Johansson i Stubbaryd – gavs ut i bokform i 1000 exemplar. Ett medlemsblad trycktes 1983 –1995 med Kerstin Elfstrand som redaktör.

Långesäter – en del av Berg – ett medlemsblad av Anita Fredh, utkom 2001.

1974 beslöt styrelsen att fondera 1500 kr till en bok som man hoppades kunna ge ut i framtiden. Det blev inte mindre än fem-sex böcker. Den första gavs ut 2004 – Vår hembygd, Gammalt och lite mindre gammalt från Lerdala och Klyftamon. Sedan har utkommit böcker om Böja, Berg, Timmersdala och Lerdala igen.

Skogsmuseum

I samband med Sparresäterskolans nedläggning och försäljning av fastigheten fick föreningen flytta ut från den smedja man byggt upp och använt sedan 1991. Efter förhandling med Västfastigheter fick föreningen disponera innehållet i det museum som funnits på Sparresäter. Ett nytt museum har byggts upp i ett hyrt magasin på Remningstorp. Museet invigdes i maj 2018 och mer än 1000 personer har besökt museet sedan dess.

Hela verksamhetsberättelsen finns att läsa på föreningens hemsida, www.hembygd.se/norra-billing

Monika Moberg Kilefors

Skogsmuseet på Remningstorp. Norra Billings Hembydsförening.
Foto: Ulf Johansson.

Backstugans byggnadsminne

Vänföreningen fyller 15 år

En av Sveriges fem byggnadsminnesbevarade backstugor, och den enda i Västra Götalands län, finns i Upphärad och eftersom föreningen Backstugans Vänner fyller 15 år 2020 blickar naturligtvis ordföranden Lena Calmestrand tillbaka på den 22 juni 2005 då ett trettio-tal personer samlades för att bevara den illa medfarna backstugan på Kulla.

Det gör hon i Kullabladet 2020, medlemstidning för Backstugans Vänner, Upphärad. Redaktör för tidningen på 30 sidor i A4-ormat är Kaisa Vento. I ordförandens artikel får man klart för sig att det fanns mycket som måste åtgärdas för att rädda stugan och mycket har gjorts av flitiga medlemmar.

Idag kan man glädja sig åt att ha räddat ett ovärderligt kulturminne, den enda byggnadsminnesförklarade backstugan i vårt län. Verksamheten är mycket omfattande, och engagerar både unga och gamla. Bland annat har förskolebarnen fått pröva på potatisodling. Vi får i det sammanhanget också en rejäl lektion om potatissorter som finns att välja på.

En idyllisk bild av backstugan lånad från föreningens hemsida.

Elof Peterson berättar om krigsåren då man vid ockupationen av Norge hörde tyska plan flygande mot Trollhättan, men det var Oslo de siktade på. Man försökte under kriget också hjälpa släktingar i det ockuperade Norge.

Lena Calmestrand berättar om stordonatorn Axel Adler som föddes i Upphärad medan Elly-Britt Andersson kompletterar med minnen från Upphärad under 1920- och 1930-talen.

Hans Menzing

Bygd och natur är Sveriges Hembygdsförbunds tidskrift. Den innehåller aktuella reportage, krönikor och intervjuer om hembygd samt natur- och kulturarvsfrågor. Du får också veta vad som är på gång inom hembygdsrörelsen. Bygd och natur kommer ut fyra gånger per år och trycks i cirka 11 000 exemplar.

Bygd och Natur

I senaste numret (4 2019) finns ett reportage om kulturresevatet Vallby Sörgården i Skövde kommun med text och foto av Elin Gustafsson.

Vallby Sörgården firade tioårsjubileum förra året. Gården räddades för framtiden av Länsstyrelsen och hembygdsföreningarna i Varing-Locketorp och Tidandbygden, då den sista ägaren Tyra Johansson i ett släktled sedan 1700-talet avled utan arvingar 1996. En mycket välbevarad gård sedan 1800-talet.

Även Västgötabygden finns med i en blänkare i samma nummer.

Tidskriften Bygd och Natur sänds gratis till fem personer i varje SHF-ansluten hembygdsförening.

OBS! Föreningen redigerar själv direkt via internet vilka fem som ska ha gratissex.

Medlemsprenumeration kostar 150 kr per år. Icke medlem betalar 250 kr.

Monika Moberg Kilefors

***Ingen ko på isen
så länge rumpan är på land***

(Svenskt ordspråk)

Böner, mjölkbord och Gudhemsbor

På 30- och 40-talen fanns det 375 mejerier i Skaraborg och utmed vägarna stod det cirka 1300 mjölkbord. Via dem förmedlades inte bara mjölk till mejeriet, där fanns en låda för beställd ost och smör och i de återvändande flaskorna fanns det ofta vassle till grisarna och skummjölk till kalvarna.

I byarna hade man ofta gemensamt mjölkbord och då var det en samlingsplats för byn. Där fanns också ofta brevlådor till de olika gårdarna. Det berättar Lennart Moberg i en artikel i Års-Axet 2019, medlemstidning för Gudhemsbygdens Hembygdsförening. Han noterar att det idag bara finns knappt tioalet mjölkbörder kvar i gamla Gudhems kommun.

Och finns det mjölkbord idag utmed vägarna så är de dekorationer, flaskorna på borden är ofta fyllda av blommor.

Men Axet tar också upp andliga frågor. Syster Mirjam i benediktinklostret Heliga Hjärtas Kloster vid Omberg har studerat de gamla reglerna för nunnorna i Gudhems kloster och finner att mycket är ännu sig likt när det gäller böner, arbete och gästfrihet.

I skriften får vi även möta kyrkor, kapell, kyrkogårdar, torp, gårdar och Gudhemssläkter och personligheter. Vi får också veta att vi vid min födelse 1934 kunde köpa bensin för 25 öre litern, i början av 70-talet verkar det krypa över en krona. Fast med tanke på den tidens löner så var det nog inte så billigt.

Lars-Erik Kullenwall, Margaretha Fridh, Ingemar Fägerlind, Gun-Britt Salomonsson, Lennart Svahn och Gudrun Wäpling är redaktionskommitté för denna skrift på 84 sidor.

Hans Menzing

Denna teckning på mjölkbord illustrerar artikeln i Års-Axet.

Svalbard

i ord och bild

Hangelösa Hembygdsförening höll nyligen höstens berättarkväll i bygdegården där Bengt-Åke Öhgren i ord och bild levandegjorde sina 13 resor till Svalbard

– Jag kallar mig för en kyrklig diversearbetare, inledde prästen och naturfotografen Bengt-Åke Ögren från Tidaholm.

Svalbard, en sällsam värld, med sina gnistrande glaciärer, valrossar, färggranna fåglar och isens okränkte kung – isbjörnen.

– Det som bland annat fascinerar är när solen bryter igenom molnen och det uppstår vackra färger när den skiner på isen och vattnet, framhöll Öhgren. Och den absoluta tystnaden när båtmotorer och mobiler är avstängda.

Bland de visade bilderna ska först nämnas den imponerande och vackra isbjörnen som kan sniffa till sig ett byte på hela 34 kilometer.

– Valrossarna, som var och en väger upp till 1500 kilo, är smidiga i vattnet men klumpiga på land, där de ligger utsträckta som ett vilande gubbdagis, sa han, skämtsamt.

– Till Longyearbyen, som är världens nordligaste stad med 2500 innevånare, kommer forskare från hela världen för att bland annat studera luften, glaciärerna och permafrosten, sa Ögren.

– Svalbard är en viktig plats för att lagra fröer från hela världen inför framtiden men nu har det blivit problem när permafrosten undan för undan försvinner,

Prästen och fotografen Bengt-Åke Öhgren väckte stort intresse när han i ord och bild levandegjorde den sällsamma och annorlunda naturen på Svalbard.

fortsatte han. Det ska lösas med mer isolering och en säker elförsörjning. Och det är mycket oroväckande att det regnar i september när det istället ska snöa.

Efter fika var intresset stort för att köpa de vackra och nytagna naturbilderna från Svalbard, där pengarna bland annat går till blinda barn i Polen.

*Matz Nilsson
Hangelösa Hembygdsförening*

Grötfest i Ljungsarp

Hembygdsföreningen har träffats till grötfest i sockenstugan mellan jul och nyår. Laila Andersson hälsade välkommen till ca 40 personer som samlats för att äta julgröt och umgås med varandra. Far och son, Roger och Tomas Jarvid, stod för ett uppskattat sång- och musikprogram. Till eget ackompanjemang av ukulele och gitarr sjöng de julsånger och andra kända sånger som vi alla fick sjunga med i. Efter kaffe med kaka och julgodis läste Vivan Skattberg en berättelse av Torleif Junkell ur tidningen Kvällsstunden. Den handlade om en julotta i Ljungsarps kyrka för ca 70 år sedan. Kvällen avslutades med nationalsången.

*Laila Andersson
Ljungsarps Hembygdsförening*

Roger och Tomas Jarvid musicerade vid grötfesten i Ljungsarp.

ARBETSLIVS- MUSEERNAS DAG

Lördag 25 april 2020

i Skara 11–16

Vilans fritidsområde

I NAV:s Nyhetsbrev nr 4 2019 – Industrihistoria och Arbetslivsmuseer i Väst – skriver Einar Brodin om årets dagar i Skara på Vilans Fritidsområde. I Vilanhallen finns plats för utställare både inomhus och utomhus.

Dagen sker i samarbete med Skara– Lundsbrunns Järnvägar och Skara kommun, men man kommer även att samarbeta med andra lokala föreningar och organisationer. Skara–Lundsbrunns Järnvägar kommer att köra rälsbuss mellan järnvägsstationen i centrala Skara och Vilanhallen för besökare.

Västergötlands Hembygdsförbund och Sveriges Hembygdsförbund samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan vid kurser och konferenser.

Varje enskild hembygd förenings avgör själv vilket studieförbund man vill samarbeta med.

Med stöd från

HembygdVäst, vari ingår Västergötlands Hembygdsförbund, Dalslands Fornminnes- och Hembygdsförbund, Bohuslans Hembygdsförbund och Göteborgs Hembygdsförbund, stöds ekonomiskt av Västra Götalandsregionens kulturnämnd.

Ett stöd som vi är mycket tacksamma för. Tack vare det stödet kan vi erbjuda våra medlemsföreningar en omfattande och kvalitetsmässigt bra verksamhet.

Uppsnappat ur NAV–Nyhetsbrev

På Dalbosläätten i Bodane, i Brålanda norr om Vänersborg, finns Åkessons loge och gårdsmuseum med jordbruksföremål, traktorer och en gammaldags affär med originalförpackningar.

Artikelförfattare är Ola Nilsson. Nyhetsbrev Nr 4 2019

I Åkessons loge och gårdsmuseum finns mer än 2000 gamla bruksföremål, allmogesaker och husgeråd. Anders Olsson, som återvände från Amerika köpte gården 1904. Hans systerson Åke Larsson gifte sig med Märta Svensson 1931 och övertog gårdens hemmansdel och lade ned ett omfattande arbete, bland annat uppförde de nya ekonomibyggnader under 1930-talet, vilka idag är gårdsmuseet.

Tvillingbröderna Hugo och Stig Åkesson växte upp på gården tillsammans med tre andra syskon. 1965 tog bröderna över föräldrahemmet som de sedan dess skött om tillsammans med Stigs fru Kerstin.

Åkessons loge och gårdsmuseum är ett arbetslivsmuseum, där man har renoverat och tagit vara på föremål från gården och från bygden. På logen anordnas dans under sommaren.

Monika Moberg Kilefors

Bäst att hålla sig på sin kant

Inga berättade om hur det var när hon blivit invald i en föreningsstyrelse under andra halvan av 1900-talet. I en dispyt om en aktuell fråga upplät hon sin röst.

– Så kan man inte säga, påstod ordföranden bryskt.

– Bäst att hålla sig på sin kant, sa grisen som åt på samma tallrik som korpralen, svarade Inga.

Inga och ordföranden blev aldrig några nära vänner, men hon kvarstod i styrelsen i flera år.

Humor är bra att ta till när man blir påhoppad.

Beträffande uttrycket om grisen och korpralen, så är det möjligen hämtat från någon av Västgöta-Bengtssons – Sixten Bengtssons – böcker.

Monika Moberg Kilefors

Vad är en kölna?

Självhushållning innebar förr att man själv tog fram mycket av det man behövde från ax till brödkaka. Innehållet i livsmedlen framställdes på den egna gården.

Malt är korn som prepareras genom groning och torkning, så kallad mältning. Malt är det viktigaste råämnet vid öltillverkning.

Det var lite eldfarligt i kölnan. Därför var förr kölnan belägen en bit från gården. Malt torkades på jordgolvet och när man eldade i den kallmurade rökugnen sökte sig värmen uppåt och torkade maltet som låg utbrett.

Arbetet tog flera veckor och måste ständigt passas för att inte maltet skulle ta skada.

Gammal kölna i Tibro

Kyrkefalla Hembygdsförening har en kölna vid sin hembygdsgård i Balteryd i utkanten av Tibro.

Kölnan byggdes för att torka den säd som sedan användes i brännvinstillverkningen. Det är uppgifter som anges av Riksantikvarieämbetet.

På hembygdsföreningens hemsida beskrivs historien om Balteryds gård, som har gamla anor, åtminstone sedan mitten av 1500-talet. Gården har förutom det stora tvåvåningshuset flera andra byggnader, exempelvis kölnan, som är den äldsta byggnaden. Den användes till torkning av spannmål och humle vid framställning av öl och brännvin. Det torkades även lin där. Redskap visar att man använt kölnan vid slakt. Från första delen av 1900-talet användes den också som tvättstuga.

Gå gärna in på Balteryds Hembygdsförenings hemsida för mer information om Balteryds historia samt om föreningens verksamhet.

Monika Moberg Kilefors

Nästa nummer av Västgotabygden, nummer två, kommer i slutet av april. Författarna i denna skrift är själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Om inget annat anges, är artikelförfattaren också fotograf. Bidrag och tips till tidningen mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. Västgotabygden publiceras på vår hemsida. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

VÄSTGÖTA BYGDEN

Redaktörsgrupp:

Ann-Britt Boman, sammankallande,
Spireavägen 5, 513 35 Fristad, tel 033-26 19 21.
073-943 61 75. E-post: birgitta.fristad@telia.com

Hans Menzing, Marumstorget 1,
532 32 Skara, tel 0511-126 43.

E-post: hans.menzing@telia.com

Monika Moberg Kilefors, ansvarig utgivare,
tel 070-642 56 70, Norra Bergvägen 16B, 541 32 Skövde.

E-post: redvastgotab@gmail.com
eller monika.moberg@blackhornet.me

Övriga i redaktionskommittén:

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3,
540 15 Våring, tel 0708-42 04 53.

E-post: j-o.berglund@telia.com

Bo Björklund, Hövägen 9 C, 446 32 Älvängen,
tel 0730-23 11 50. E-post bo.bjorklund@risveden.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmostad,
465 97 Nossebro, tel 0512-531 50, 070-32 81 333.

E-post: frammestad@tagebrolin.se

Leif Brunnegård, Asklanda, 447 93 Vårgårda,
tel 0322-66 11 43. E-post: leif.brunnegard@gmail.com

Birgit Carlsson, Ljungås, 519 91 Istorp,
tel 070-620 66 66. E-post: bisido@hotmail.com

Anna Faxgård, Torsbovägen 8 B, 511 68 Hyssna,
070-65 87 910. E-post: anna.faxgard@telia.com

Förbundsordförande: Sven-Åke Mökander,

Markgatan 39, 441 51 Alingsås, tel 0322-67 23 10,
070-672 31 56. E-post: svenake.mokander@gmail.com

Vice förbundsordförande: Jan-Olof Berglund

Förbundssekreterare: Eva Mann (se nedan)

Förbundskassör: Tommy Kroon.

Timmermansgatan 19, 532 33 Skara, tel 070-591 24 55.
E-post: tommy.kroon@kunskapstradet.se

Kanslist: Eva Mann. Västergötlands Hembygdsförbund,
Box 15, 534 21 Vara, tel 0512-105 50, bostad 070-313 65 60.
Bankgiro: 378-5383. Swish: 123 214 84 19.

Har Du adressförändring, ring till Eva Mann,
tel 0512-105 50. Arbetstid: torsdagar 9-15.

Kansliets e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

Jällby och Od

Jällby kyrka. En bild från en vårutflykt 2014. De äldsta delarna av kyrkan tros vara från slutet av 1100-talet, men den är ombyggd under 1700-talet.

Kyrkgardiner. Det är inte ofta man ser gardiner i en kyrka. Enligt guiden så hade gardinerna hängt där i cirka 50 år.

Ryggåsstuga i trädgården utanför Crea Diem Bokcafé i Od.
Foto på denna sida: Monika Moberg Kilefors.

År 1767. Då Herman Möller pastor var ... så börjar texten ovanför dörren till vapenhuset.

Madonna. Del av en madonnaskulptur i ett altarskåp från 1275–1300.

Tre äldre gravstenar, fint uppställda framför muren.